

Inhoudelijk Jaarverslag

2017

centrum voor architectuur en stedenbouw tilburg e.o.

Sint Ceciliastraat 1
5038 HA Tilburg
013 – 544 9222

Inhoud

1.BESTUURSVERANTWOORDING	Pag. 3
2.BALANS, BATEN EN LASTEN	Pag. 5
3.PROGRAMMA	Pag. 8
Overzicht programma 2017	
Activiteiten 2017	
- Dynamiek Stadshart	Pag. 11
- Mobiliteitsdilemma's	Pag. 13
- Wonen	Pag. 14
- Architectenbijeenkomst	Pag. 15
- Gids	Pag. 15
Educatie	Pag. 15
Communicatieprogramma	Pag. 15
Netwerken	Pag. 17
4. TOT SLOT	Pag. 18

1. Bestuursverantwoording

Inleiding

CAST werpt zich op als promotor van ruimtelijke kwaliteit in de regio Tilburg en wil de kwaliteit van architectuur, stedenbouw, openbare ruimte en landschap actief stimuleren. Zij wil betrokken partijen enthousiasmeren en ertoe uitdagen om goede kwaliteit te maken met oog voor de toekomst. Een prettige omgeving is immers een belangrijke randvoorwaarde voor het welbevinden van individuen, van groepen en van de samenleving als geheel, ook al is de veranderingssnelheid van opvattingen en samenlevingsvormen groter dan van de fysieke ruimte. Tegelijkertijd hebben maatschappelijke vraagstukken veelal ook een ruimtelijke component, die aandacht verdient.

Daartoe wil CAST een anticiperende en stimulerende rol vervullen in het signaleren van ruimtelijke opgaven, het bevorderen van een innovatief ontwerpklimaat en van collegiale samenwerking om ruimtelijke kwaliteit te realiseren. Ruimtelijke kwaliteit is geen absoluut gegeven, integendeel, dat is historisch bepaald. Tijd en lokale context zijn cruciaal. Dus voor nieuwe opgaven zal gezocht moeten worden wat nu kwalitatief wenselijk en haalbaar is. Kan een nieuwe Tilburgse 'standaard' tippen aan de faam die de Tilburgse architectuur vijftientig jaar geleden had? Kan de Tilburgse regio hierin weer een voortrekkersrol vervullen? Kwaliteit is de uitkomst van interacties tussen opdrachtgevers, ontwerpers, toekomstige gebruikers en bewoners en realisatoren. CAST kan gezien zijn onafhankelijke positie tussen de vele partijen die bij het ontwikkelen, ontwerpen en bouwen aan de stad betrokken zijn, een stimulerend en uitdagend platform bieden voor deze interactieve zoektocht naar ruimtelijke kwaliteit vandaag de dag.

CAST organiseert en produceert debatten, ontmoetingen, tentoonstellingen, excursies, opinies en ontwerpateliers om partijen te enthousiasmeren en zo actief bij te dragen aan het tot stand brengen en in stand houden van een gezonde, veilige, mooie en duurzame gebouwde omgeving. In 2017 zijn in totaal ruim 15 activiteiten van uiteenlopende aard georganiseerd, waarin een uitwisseling van opinies en inzichten kon plaatsvinden. CAST peilt de opvattingen in de stad en geeft deze een stem en een podium. Daarmee is CAST hét platform voor de publieke en professionele ontmoeting over architectuur, stedenbouw en ruimtelijke kwaliteit in Tilburg en de regio.

Het speelveld waarin lokale architectuurcentra zoals CAST opereren verandert voortdurend. Met name de mate waarin de rijksoverheid het bevorderen van ruimtelijke kwaliteit ondersteunt, neemt stapsgewijs af. In reactie op deze veranderingen heeft CAST in 2016 de koers al bijgesteld en is het denken over noodzakelijke veranderingen in 2017 doorgezet. Eind 2017 waren de contouren van een nieuwe strategie helder. In 2018 vindt vaststelling en uitwerking van de nieuwe koers plaats.

Het jaarverslag 2017 bestaat uit twee delen, een inhoudelijk verslag en een financiële verantwoording. Deze bestuurlijke verantwoording vormt de verbinding tussen beide stukken.

Jaarprogramma 2017 'Beweging in en om de stad'

In 2017 concentreerde CAST zich op het thema Beweging in en om de stad. Stedelijke agglomeraties zijn meer en meer de motor van de economie, maar tegelijkertijd ook van de sociaal-culturele veranderingen. Maatschappelijke verschuivingen bepalen daardoor de ruimtelijke agenda van de stad, maar ook van de omgeving. Lokale overheden spelen daarom een belangrijke rol in het beantwoorden van sociaal-maatschappelijke vraagstukken. Die stedelijke dynamiek of de beweging van de stad was het onderwerp van ons programma: de langzame bewegingen (zoals de sociaaleconomische bewegingen en meerjarige ontwikkelingen) en de snelle ontwikkelingen (zoals de acute vragen en actuele dynamiek) van de zesde stad van Nederland.

Maatschappelijke vraagstukken komen tot uitdrukking op concrete ruimtelijke plekken in de stad. CAST stelde de vraag: welke vraagstukken liggen op tafel, welke oplossingsrichtingen zijn er en welke partijen kunnen we daarvoor met elkaar verbinden? Het thema heeft CAST op diverse niveaus onderzocht: 1) de stroomversnelling van ontwikkelingen waar het stadshart van Tilburg in terecht gekomen is, 2) de mobiliteitsvraagstukken die worden opgeworpen door de manieren waarop wij ons door de stad bewegen en 3) ontwikkelingen in de manieren waarop we willen wonen en de plek ervan.

Bestuur

CAST is een onafhankelijke stichting. Het bestuur is samengesteld uit vertegenwoordigers uit het veld van architectuur, bouwwereld, projectontwikkeling, volkshuisvesting en het culturele veld. Het bestuur bepaalt de koers van de stichting en is inhoudelijk betrokken bij het samenstellen van het activiteitenprogramma van CAST.

Een deel van het bestuur vormt het dagelijks bestuur. Dit is nauw betrokken bij de bedrijfsmatige gang van zaken.

Eind 2017 is het bestuur als volgt samengesteld:

drs. Frits Horvers	Voorzitter
ir. Meggie Bessemans	Secretaris
ing. Peter Blankenstein	Penningmeester
mevr. Anita de Haas	
ir. R. Keijzer	
ir. Anna Vos	
ir. Jeroen Wouters	

Organisatie

CAST heeft drie personeelsleden, allen in deeltijd: twee programmamakers en een bureaumedewerker. De programmamakers ontwikkelen, produceren en modereren het activiteitenprogramma.

Het team is sinds 2015 ongewijzigd en bestaat uit:

Myrthe Breukink MSc	Programmamaker
Henriëtte Sanders MA	Programmamaker
Inge Ceulen Wolfs	Bureaumedewerker

Financiën

CAST heeft met 2017 een normaal financieel jaar achter de rug. De stichting kan rekenen op de financiële ondersteuning van een stabiele groep van subsidienten, sponsors, partners en vrienden. Daardoor was het in 2017 opnieuw mogelijk om ondanks de afwijkende bijdrage van het SCI een kwalitatief hoogstaand activiteitenprogramma aan te bieden.

In de samenstelling van kosten en opbrengsten hebben zich ten opzichte van eerdere jaren deels wijzigingen voorgedaan. Vastgesteld moet worden dat van rijkswege minder geld beschikbaar komt voor architectuurcentra zoals CAST. Sinds de vervanging in 2013 van het Stimuleringsfonds voor de Architectuur – van oudsher één van de belangrijkste subsidienten - door het Stimuleringsfonds voor de Creatieve Industrie zijn de toegekende gelden sterk afgenomen. Ook CAST ervoer dit: voor 2017 was er een substantieel kleinere bijdrage dan begroot. CAST heeft dit met name kunnen opvangen door te bezuinigen op de externe uitgaven. Om de kwaliteit van haar activiteiten op niveau te houden zal CAST een deel van haar financiële reserves aanspreken. Met het inzetten van de nieuwe koers wil CAST in de toekomst minder afhankelijk worden van gelden van de rijksoverheid.

In 2017 is – gedwongen door de sluiting van het Deprez-gebouw als verzamelkantoor – besloten tot verhuizing naar het Spoorpark, waar CAST in onderhuur van Stichting Spoorpark naar verwachting maximaal twee jaar kan huren. De eenmalige kosten van de verhuizing zijn ten laste gebracht van de bestemmingsreserve voor verhuizingen. Sinds eind 2017 leidt de verhuizing tot lagere huurlasten.

In de jaarrekening 2017 zijn de volgende opgebouwde reserves opgenomen:

Algemene reserve	Dit is een bescheiden eigen vermogen dat op basis van de resultaten op de algemene kosten is opgebouwd gedurende het bestaan van CAST.
Inventaris	CAST reserveert voor grote eenmalige uitgaven zoals het vervangen van inventaris, zodat hiervoor geen financiering hoeft worden aangegaan en afschrijving op plaats hoeft te vinden.
Huisvestingskosten	In lijn met de voorgaande reservering is deze reservering bedoeld om de kosten van verhuizingen of andere overschrijdingen van het voor dit doel gereserveerde budget te bekostigen. De reserve is ontstaan uit een eenmalige positieve afrekening met een externe dienstverlener ten tijde van de gedwongen verhuizing uit het Faxx gebouw. De verhuizing in 2017 is ten laste van deze reservering gebracht. Voor 2019 wordt opnieuw een verhuizing verwacht.
Educatiefonds	De opbrengst uit de verkoop van de befaamde 'CAST-mobiel', een kunstwerk van Joep Lieshout, is bestemd voor het uitdragen van de doelstellingen van CAST bij jongeren. CAST heeft uit eigen middelen de renovatie van meer dan € 30.000,- gedragen. Na renovatie heeft verkoop plaatsgevonden.

Architectuurgids	Elke 8 à 10 jaar geeft CAST een Architectuurgids uit. Deze reservering is specifiek bedoeld om de productie van de gids mogelijk te maken.
Sponsorgelden	Deze reservering is tot 2017 opgebouwd uit bijdragen van bedrijven, woningcorporaties en vrienden. De reserve heeft enerzijds een egaliserend karakter, anderzijds is zij, door het moment van factureren, al bestemd voor de programmakosten van het volgende jaar.

Het financiële beleid van CAST blijft er op gericht om naast de inzet van middelen voor het uitvoeren van het jaarprogramma ook middelen te reserveren voor noodzakelijke toekomstige uitgaven en omvangrijke meerjarige programma's. Naar mening van het bestuur past het een gesubsidieerd en gesponsord instituut niet om op lange termijn activiteiten te ontwikkelen zonder dat de continuïteit van de organisatie en de dekking van programmakosten in belangrijke mate gewaarborgd zijn. Door te reserveren biedt CAST haar sponsors en subsidienten de zekerheid dat hun bijdragen aan het beoogde doel worden besteed en is er voor hen en voor de medewerkers zekerheid dat het lopende boekjaar financieel verantwoord kan worden afgewikkeld.

Namens het bestuur van CAST,
 drs. Frits Horvers, Voorzitter
 ir. Rob Keijzer, Penningmeester

2. Balans, baten en lasten

BALANS PER 31 DECEMBER 2017	ACTIVA	31-12-2017	31-12-2016
	Vaste activa		
	Materiële vaste activa	-	1.726
	Vlottende activa		
	Vorderingen	15.703	19.052
	Liquide middelen	177.584	181.489
		193.287	202.267
	PASSIVA	31-12-2017	31-12-2016
	Eigen vermogen		
	Algemene reserve	37.780	37.780
	Reservering sponsor- en subsidiegelden	35.273	39.785
	Vorzieningen	81.438	82.945
			160.510
	Kortlopende schulden		
	Crediteuren	6.382	143
	Overige belastingen en premies sociale verzekering	3.118	2.376
	Overige schulden en overlopende passiva	29.296	39.238
		38.796	41.757
	TOTAAL PASSIVA	193.287	202.267

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

BATEN	2017	2016
Sponsoring - en opbrengsten	40.692	42.319
Subsidies	110.867	119.899
Totaal baten	151.559	162.218
LASTEN		
Kosten projecten	13.520	32.888
Personeelskosten	108.791	102.770
Afschrijvingen materiële vaste activa	1.726	802
Huisvestingskosten	11.806	13.757
Kantoorkosten	2.604	2.369
Verkoopkosten	1.145	2.329
Algemene kosten	8.850	10.642
	134.922	132.669
Saldo voor financiële baten en	148.442	165.557
Financiële baten en lasten	334	50
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	2.783	-3.389
Mutatie reserveringen	-2.783	3.389
Resultaat	-	-

3. Programma

A. Dynamiek Stadshart

Stad als beleving

Datum: 15 november 2017

Locatie: Klasse Theater

Aantal deelnemers: 100

Schouwburgring / Ontwerpdag Groene Binnenstad

Datum: 28 maart 2018

Locatie: Bank 15

Aantal deelnemers: 25

Actualiteitenreportages

Datum: 2017/2018

Aantal deelnemers: Vlog over het Spoorpark is bijna 7.000 keer bekeken.

Stadsgesprek Ruimtelijke kwaliteit deel 1

Datum: 31 augustus 2017

Locatie: De Nieuwe Vorst

Aantal deelnemers: 30 (besloten)

Stadsgesprek Ruimtelijke kwaliteit deel 2

Datum: 21 november 2017

Locatie: De Nieuwe Vorst

Aantal deelnemers: 30 (besloten)

B. Mobiliteit

Dag van de architectuur

Datum: 17 juni 2017

Locatie: meerdere locaties

Aantal deelnemers: 150

Dromen over Tilburg met Rients Dijkstra

Datum: 21 februari 2018

Locatie: Spoorpark

Aantal deelnemers: 65

Geheime doolhof Tilburg, tijdens het MobiliteitsLab013.

Datum: 25 september 2017

Aantal deelnemers: 20 workshop / 120 programma aan het MobiliteitsLab013.

CAST Verdieping Mobiliteit
Datum: maart 2018

C. Wonen

Microwonen (i.s.m. woningcorporaties)
Datum: 26 september 2017
Locatie: Ontdekstation
Aantal deelnemers: 75

Tentoonstelling 'A home away from home'
Datum: 27 oktober 2017
Locatie: Euroscop
Aantal deelnemers: 150

Overige projecten

CASTvrienden
Datum: 16 maart 2018
Locatie: Lange Akker, Berkel-Enschot
Aantal deelnemers: 30

Architectenbijeenkomst Marlies Rohmer
Datum: 8 juni 2017
Locatie: Cinecitta
Aantal deelnemers: 85

A. Dynamiek van het Stadshart

In veel steden, en ook in Tilburg, is een discussie gaande over de veranderende functie van de binnenstad. De binnenstad wordt niet alleen meer een place to buy, maar steeds meer een place to meet en een place to be. Ook in Tilburg vindt een kanteling en transitie in de binnenstad plaats, die sinds de komst van investeerder Wereldhave in de zomer van 2016 in een stroomversnelling kwam. CAST dacht in 2017 op verschillende manieren mee over hoe we vormgeven aan de binnenstad van de toekomst. Waar liggen momenteel de belangrijkste opgaves? Welke andere onderwerpen in de binnenstad verdienen de aandacht? CAST heeft met verschillende bijeenkomsten het gesprek over de binnenstad gevoed en geïnspireerd.

Om de ontwikkelingen in de binnenstad eens vanuit een ander perspectief te beschouwen, nodigde CAST Frans Goenee uit, inspiratiemanager bij de Efteling en voorzitter van de ondernemersvereniging Shoppen in Kaatsheuvel. Binnensteden zijn in toenemende mate namelijk niet meer alleen plekken om te winkelen, maar ook plaatsen om te ontmoeten en te beleven. En als het op 'beleven' aankomt,

dan is de Efteling bij uitstek een mogelijke inspiratiebron voor Tilburg. Goenee gaf op uitnodiging van CAST advies aan betrokkenen en bewoners in de Tilburgse binnenstad. Zo adviseerde hij te kijken vanuit de gast, de inwoner en de toerist. Het gaat natuurlijk over de kwaliteit van de openbare ruimte. Ruud Dubbeld, landschapsarchitect van MTD reageerde op het verhaal van Goenee en maakte die kwaliteit heel concreet: 'Tilburg moet herkenbaar blijven, maar we willen ook de verschillen tussen de betreffende locaties zichtbaar maken, door het gebruik van onder meer bepaalde verlichting, groene elementen en het vloeroppervlak. De ene plek is bijvoorbeeld wat rustiger, de andere wat onrustiger, de ene plek ligt meer in de zon, de andere meer in de schaduw. Je maakt niet steeds dezelfde optelsom, maar probeert steeds weer in te spelen op de betreffende situatie.'

Er vonden twee besloten gesprekken over ruimtelijke kwaliteit plaats waarin CAST architecten, bouwers, projectontwikkelaars en gemeente bij elkaar bracht. Het eerste gesprek met experts werd georganiseerd in samenwerking met architecten Ton van der Hagen en Ed Bergers die zich zorgen maken over het huidige ontwerpklimaat in de stad. Het 'collegiale gesprek' tussen architecten lijkt verstomd, vonden deze twee architecten, en dat komt niet ten goede aan de kwaliteit van de architectuur en stedenbouw van de stad. Dit gesprek verdiende een vervolg vonden de aanwezigen. En al snel kwam er een tweede gesprek over ruimtelijke kwaliteit, waarin een methode besproken werd waarmee de kwaliteit van de bouwplannen voor cruciale plekken in de stad op een hoger niveau kunnen komen. In 2018 gaat CAST de professionele gesprekken over de ruimtelijke kwaliteit van gebouw en openbare ruimte voortzetten.

Er werd niet alleen gesproken over, maar ook gewerkt aan de Tilburgse binnenstad. CAST organiseerde een ontwerpdag, waarin het vergroenen van de binnenstad centraal stond. Als het om ruimtelijke kwaliteit gaat en een stad in beweging, spelen vergroening en verduurzaming een essentiële rol. Groen en water zorgen voor een prettige leefomgeving. Maar tegelijk staan stedelijke ontwikkeling en economische belangen vaak op gespannen voet met groen, dat nu eenmaal ruimte en geld kost. Bij de ontwerpende discipline ligt de uitdaging die tegenstrijdige belangen te verenigen in slimme en integrale oplossingen.

Zo ook in de binnenstad. Natuurlijk heeft en krijgt groen een plek in de binnenstad, zeker gezien de politieke ambities op dat vlak. Maar het tempo in de binnenstedelijke ontwikkeling ligt hoog, en de processen en belangen zijn complex. Groene, duurzame ontwerp oplossingen vinden zeker een plek, maar zouden eigenlijk in alle projecten en overal in de binnenstad, een rol moeten spelen.

CAST gelooft dat het zicht op groene, innovatieve oplossingen kan inspireren tot meer aandacht voor de groene binnenstad. Een gezamenlijk droombeeld motiveert stakeholders om te zoeken naar een gemeenschappelijk belang. CAST riep daarom ontwerpers op Tilburg te inspireren tot een groenere binnenstad. Paul Kersten van OKRA Landschapsarchitecten trapte de ontwerpdag af met een inspirerende lezing over het thema en de rol die dit speelt in zijn eigen denken en het werk van OKRA. Daarna gingen de deelnemers in vier groepen met een diverse samenstelling van landschapontwerpers, architecten en studenten aan de slag. De ontwerpdag leverde een veelzijdige verzameling ideeën op voor een groenere (binnen)stad, die inzichtelijk zijn gemaakt in een publicatie die in 2018 wordt gedeeld met de nieuwe gemeenteraad en de rest van stad.

CAST maakte in 2017 ook twee videoreportages over actuele onderwerpen. Deze vorm geeft de mogelijkheid in enkele minuten een interessante en actuele ontwikkeling in de stad uiteen te zetten.

Het leverde in 2017 twee onderwerpen op: de start en ontwikkeling van het Spoorpark en de bouw van een nieuw studiecentrum op de Tilburgse universiteitscampus.

Voor wat betreft het Spoorpark zoomden we in op een zeer onderscheidend kenmerk: niet de gemeente Tilburg is betrokken bij het ontwerp en aanleg van het Spoorpark, maar burgers hebben het hier voor het zeggen. Dit 'burgerinitiatief' is vermoedelijk het grootste initiatief van Nederland, en wordt momenteel onderworpen aan een wetenschappelijk onderzoek. CAST maakte een reportage tijdens de feestelijke 'eerste spade' waar we diverse betrokken interviewden over de betekenis van een burgerinitiatief. Wat is het eigenlijk, en waarom? Wat is de bijdrage van de betrokken burgers, wat gaan ze doen en wat zijn hun verwachtingen? Het leverde een veelbekeken aflevering op die op www.castonline.nl gedeeld is, maar ook op Facebook, YouTube, Twitter en de site van het Spoorpark.

In de tweede videoreportage stond de campus van Tilburg University centraal. Met het groeiende aantal studenten en een aantal verouderde gebouwen, is uitbreiding en vernieuwing noodzakelijk. De eerste stap in de ontwikkelingen van de campus is de realisatie van gebouw Cube, ontworpen door KAAN architecten, op het noordelijke deel van het universiteitsterrein. De campusplannen laten zien dat de universiteit waarde hecht aan de bestaande kwaliteiten van het landschap en het erfgoed op de campus. CAST maakte hier een driedelige reportage over de ontwikkelingen, waarin naast Cube ook het Cobbenhagengebouw van Jos Bedaux een prominente rol speelde.

B. Mobiliteitsdilemma's

De manier waarop wij door de stad bewegen is functioneel, maar beïnvloedt ook onze kijk op en ervaring van de stad en hoe we de stad beleven. Hoe 'doorwaadbaar' is de stad? Is de stad bedoeld voor auto's, of worden steeds meer binnenstedelijke gebieden autoluw? Welke rol spelen juist fietsen, openbaar vervoer en wandelen? Ruimtelijke kwaliteit en mobiliteit hangen onvermijdelijk met elkaar samen, maar hoe gaan we daar mee om? Een andere belangrijke vraag is op welke manier de stad en haar ruimtelijke inrichting kan anticiperen op de toekomstige vormen van mobiliteit, zoals de zelf-sturende auto of de gedeelde auto en het (mogelijk verminderde) gebruik van de ruimte.

Om er achter te komen hoe Tilburgers de stad lopend écht beleven, organiseerde CAST samen met John Swaans, beleidsmedewerker van de gemeente Tilburg, een beknopt onderzoek waarin we de 'doorwaadbaarheid' van de stad onderzochten. We vroegen de deelnemers een of meerdere routes door de binnenstad te lopen, van noord naar zuid en van oost naar west en vice versa. Begin- en eindpunt waren door CAST bepaald, de route mochten de deelnemers zelf kiezen. Tijdens het Mobiliteitslab van de gemeente Tilburg kwamen de verschillende 'testwandelaars' hun bevindingen toelichten. Zij kwamen met verrassende observaties, voetpaden die op de gekste plekken ophielden, mooie panden, onaantrekkelijke gevelwanden, onlogische oversteekplekken et cetera. Het werd een levendig gesprek. Swaans concludeerde dat de beleving van de voetganger vooral in de details zit. Kleine verbeteringen kunnen de stad leuker, duidelijker en beter maken. Zijn voornemen is om in het beleid de komende jaren de voetganger en fietser meer centraal te zetten en experimenten te organiseren in de openbare ruimte. Wat gebeurt er als je de Cityring tijdelijk afsluit en er iets leuks op organiseert? Het publiek van de avond was enthousiast.

Een andere belangrijke vraag is op welke manier de stad en haar ruimtelijke inrichting kan anticiperen op de toekomstige vormen van mobiliteit, zoals de zelfsturende auto of de gedeelde auto en het (mogelijk verminderde) gebruik van de ruimte. De ontwikkelingen in de mobiliteit stellen de stad voor dilemma's: hoe bereid je je voor op ontwikkelingen die je aan ziet komen, en hoe overbrug je de tussentijd? Om antwoord te krijgen op deze vragen nodigde CAST Riens Dijkstra uit, voormalig Rijksadviseur voor Stad en Infrastructuur, architect/stedebouwer bij MAXWAN en hoogleraar die onderzoek doet naar de mogelijkheden en impact van de zelfrijdende auto, ook wel de RoboCar genoemd. Dijkstra ziet veel voordelen aan de RoboCar: de komst van de zelfrijdende auto zal het aantal ongelukken, conflicten en lawaai doen afnemen. Maar de RoboCar zal er óók voor zorgen dat steden er in de toekomst heel anders uit kunnen zien dan nu het geval is. Er zal minder wegdek nodig zijn, en daarvoor in de plaatst kan een groenstrook komen. Ook het aantal parkeerplaatsen kan teruggebracht worden. Het verhaal van Dijkstra riep erg veel reacties uit de zaal op. Het onderwerp is, ondanks dat de zelfrijdende auto soms als verre toekomst lijkt, een onderwerp dat leeft. Voor wethouder Mario Jacobs, die ook in het publiek zat, bood de aanwezigheid van Dijkstra de mogelijkheid om Tilburg aan te melden voor deelname aan een onderzoek van MAXWAN naar slimme mobiliteit.

Uiteraard is de zelfrijdende auto niet de enige belangrijke ontwikkeling in de mobiliteit. Om ook de andere ontwikkelingen in beeld te brengen liet CAST een verdiepend artikel schrijven door Tim de Boer die voor zijn artikel diverse experts aan de tand voelde over de toekomst van de mobiliteit. Wat komt er naast de RoboCar nog meer op ons af? Hoe valt dit te relateren aan Tilburg? Op welke

manier gaat er in Tilburg geanticipeerd worden op de toekomst? De afgelopen gemeenteraadsverkiezingen gaven een inkijk in de manier waarop de verschillende politieke partijen willen anticiperen op de toekomst van de mobiliteit. Ook hier lieten we een onderzoek doen door Jeroen Ketelaars die alle ideeën van de politieke partijen naast elkaar legden. Opvallend was dat de politieke partijen nauwelijks verder kijken dan vier jaar: zij houden het liever bij de nog wat kortere termijn en actuele hete hangijzers zoals het parkeerprobleem in de binnenstad en het al dan niet aanleggen van een transferium. Wel bleken er enkele partijen te zijn die alvast voorzichtig ingaan op hoe mobiliteit zich aan het ontwikkelen is – elektrische auto's en fietsen komen geregeld ter sprake – en hoe in Tilburg van die technologische ontwikkelingen gebruik kan worden gemaakt. Op de Dag van de Architectuur zouden we aandacht besteden aan het mobiliteitsplan van Ruckert, maar dit programmaonderdeel hebben we wegens te weinig actualiteitswaarde omgevormd tot 'What happened to my buildings' (zie pagina 14).

C. Wonen

De maatschappij is voortdurend in beweging en woonwensen en woonbehoeftes veranderen. Wat betekent dat voor het huidige woningaanbod? Is dat ouderwets en duur? Willen mensen liever meer of minder invloed op de ontwikkeling en vorm van hun woning?

In samenspraak met de Tilburgse woningcorporaties organiseerden we een bijeenkomst over micro-wonen waarin de vraag centraal stond of microwonen aansluit bij een toenemende woonbehoefte in Tilburg, of wellicht een tijdelijk, modieus verschijnsel is; 'trend of hype?'

Klein wonen lijkt een aantal voordelen te hebben: het is duurzamer, goedkoper en praktischer. De voorkeur voor klein wonen lijkt te groeien, maar is dat ook zo, vroegen wij ons af? En zo ja, is er een rol voor de woningcorporaties weggelegd in het faciliteren van klein wonen? Welke bewoners zijn geïnteresseerd in klein wonen en wat maakt klein wonen aantrekkelijk? Wat zijn dan de minimale afmetingen van een micro-woning, en op welke voorwaarden willen mensen klein wonen? Esther Geuting van de STEC groep, deed onderzoek naar het fenomeen en concludeerde dat er weldegelijk een markt voor microwonen is, vooral in de binnensteden. Ook Josephine van Lohuizen van Synchron (ontwikkelaar) gaf een inleiding op onderwerp microwonen: Synchron ontwikkelde met Shift Architecture onlangs de XS Deluxe, een concept voor klein wonen op 40m². Het aanwezige publiek was grotendeels kritisch: is het concept van microwonen eigenlijk niet alleen maar lucratief voor de ontwikkelaar zelf? Immers, twee appartementen van 40m² leveren meer op dan één appartement van 80m². Ook twee studenten reageerden verbolgen: zij willen liever niet zo klein wonen, maar ze voelen zich gedwongen door de hoge huurprijzen en het weinige aanbod van starterswoningen. Sommigen zagen het kleine wonen overigens wel zitten, maar alleen als *pied a terre* in de stad, naast een ruime woning in een buitenwijk of buitengebied.

Het wonen van de toekomst werd ook aan de orde gesteld tijdens de jaarlijkse Tilburgse Woonsalon in de vorm van een dubbele tentoonstelling. Bezoekers van de Woonsalon konden de resultaten van de prijsvraag 'A Home Away from Home' van de Rijksbouwmeester bekijken waarin door ontwerpers diverse nieuwe, flexibele huisvestingsoplossingen werden voorgesteld. CAST maakte daarop samen met studenten van Avans Hogeschool een aanvulling. De studenten volgden een minor gericht op het onderzoeken van gebeurtenissen met een (in potentie) ontwrichtende impact op de samenleving.

Een belangrijk onderwerp was daarbij de vluchtelingencrisis. Op posters toonden de studenten de ethische vraagstukken rond deze crisis, en hun eigen visie daarop. De dubbele tentoonstelling vormde een mooi geheel van denken, analyse en ontwerp van huisvesting voor vluchtelingen en asielzoekers, wat bezoekers uitdaagde hun eigen perspectief te vergroten en hun blik op wonen te verruimen.

Het onderdeel Wonen van de toekomst krijgt in 2018 een vervolg: CAST gaat dan, wederom in samenwerking met de corporaties, onderzoeken hoe kwetsbare doelgroepen gehuisvest kunnen worden.

Architectenbijeenkomst en Dag van de Architectuur

CAST wil de architecten van Midden-Brabant meer betrekken bij het programma van CAST. Naast de twee professionele gesprekken over ruimtelijke kwaliteit, organiseerde CAST ook een lezing aan de vooravond van de Dag van de Architectuur. Architecte Marlies Rohmer kwam vertellen over haar project 'What happened to my buildings?' waarmee de aanwezige architecten uitgedaagd werden eveneens na te denken over missers of 'lessons learned' van oudere projecten.

Het thema trokken we door op de Dag van de Architectuur: we nodigden verschillende architecten uit om het CAST-publiek mee te nemen naar een project of ontwerp in Tilburg om te kijken hoe het er nu bij staat. Een beetje in de stijl van Marlies Rohmer: hoe functioneert het nu en hoe is het verouderd? Maar ook: wat zijn de ervaringen van de gebruikers van het gebouw? Zijn de oorspronkelijke ideeën tot zijn recht gekomen, en hoe voegt het zich nu in de context? Hoe kijkt de architect terug op het ontwerp? Wat zou je anders doen, of wat blijkt een succes? Het gaf ons de gelegenheid om enkele oudere projecten te bekijken zoals het Cenakel van Bedaux de Brouwer, Westpoint van Margiet Eugelink, de Emmapassage van AGS Architects en het Kromhoutpark van DAT Architecten.

Gids

In 2017 heeft CAST de digitale gids op www.architectuurgidsmiddenbrabant.nl geüpdatet met tien projecten die opgeleverd zijn tussen 2012 en 2015. Hiermee vormt de digitale gids een actuele aanvulling op de 'papieren' gids uit 2011. De jury koos niet alleen op basis van de esthetiek van de architectuur, maar heeft ook gekeken naar projecten die door een bijzonder proces tot stand zijn gekomen, zoals de Tilburgse Vogeltjesbuurt, of naar projecten waar de architect er op een goede wijze geslaagd is een complex programma te combineren of te huisvesten.

Educatie en talentontwikkeling

CAST vindt het van belang om de professionals van de toekomst te betrekken bij actuele vraagstukken in de stad en regio. Uitgangspunt is dat de doelstelling voor educatie en talentontwikkeling verbonden wordt aan het gehele CAST programma. We zoeken daarnaast de samenwerking op met partners in de stad om het jonge publiek actief bij ruimtelijke vraagstukken te betrekken. Dit jaar hebben we samengewerkt met Avans Hogeschool en studenten een plek gegeven bij de tentoonstelling 'A Home Away from Home'

Communicatieprogramma

CAST communiceert over het eigen programma en over andere relevante activiteiten en gebeurtenissen in de regio. Het belangrijkste doel daarbij is ons publiek op de hoogte te houden van in de eerste plaats ons programma, maar daarmee ook van actuele ontwikkelingen op het gebied van ruimtelijke ontwikkelingen. Het communicatieprogramma van CAST beslaat een groot aantal middelen, waarvan de website www.castonline.nl het hart vormt. Daarnaast wordt door middel van een digitale nieuwsbrief, publicaties, drukwerk en social media op een gevarieerde wijze gewerkt aan het bereiken van het vakpubliek en het brede algemene publiek in de regio Midden-Brabant en daarbuiten.

CASTonline.nl

Eigentijdse functionaliteiten zoals videogebruik en verbinding met sociale media zijn integraal onderdeel gaan uitmaken van onze online communicatie. Castonline.nl is verbonden met diverse samenhangende websites, zoals de website meerdanwonentilburg.nl en architectuurgidsmiddenbrabant.nl. Van veel CAST activiteiten wordt na afloop een verslag en een fotoreportage online gezet. Op deze wijze bouwt CAST ook online door aan een gelaagde informatievoorziening.

CASTbericht

Met dit digitale nieuwsbulletin brengt CAST ongeveer 1750 geïnteresseerden op de hoogte van zijn eigen activiteiten en projecten alsook van actualiteiten op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschap in Tilburg en omgeving. Het CASTbericht heeft een overzichtelijke layout, met ruimte voor eigen activiteiten, externe activiteiten en een terugblik op uitgevoerde programmaonderdelen. Het bericht wordt gemiddeld één keer per twee weken verzonden. Terugkerend onderdeel is de CASTagenda, dé architectuuragenda voor Midden-Brabant. Veruit het grootste deel van bezoekers van onze activiteiten geeft aan dat ze via de nieuwsbrief op de hoogte zijn gesteld van de activiteit.

Overige digitale middelen

CAST biedt ook steeds meer content en informatie via andere communicatiekanalen zoals via Facebook, Flickr, OpenWebcast en Twitter. Deze media lieten een stijging zien ten opzichte van voorgaande jaren. Facebook en Twitter zijn inmiddels een gebruikelijke aanvulling in de aankondiging van onze activiteiten. Via OpenWebcast kan het publiek online meekijken met bijeenkomsten. In 2017 maakten ongeveer 1200 mensen daar gebruik van bij drie bijeenkomsten.

CASTverdieping

De verdieping is het onregelmatig verschijnend magazine van CAST en gaat in op achtergronden van de activiteiten. Door middel van onder meer interviews, verslaglegging van activiteiten en inhoudelijke reflectie wordt verdieping gegeven aan het programma.

Netwerken

PRET

Vanaf 19 juni 2012 namen CAST en Heemkundekring Tilburg het initiatief tot het platformoverleg Ruimtelijk Erfgoed Tilburg. Deelnemende partners zijn verder de BNA kring Midden-Brabant, Heemschut, Stichting Straat, Stichting tot Behoud van Tilburgs Cultuurgoed, Stadsmuseum Tilburg en Stadsgidsrij Tilburg. De gemeente Tilburg neemt periodiek deel aan het overleg. Naast het afstemmen van agenda's brengen de partners urgente thema's onderling in discussie en mogelijk in samenwerking tot programma. Ook wordt gezocht naar verbeteringen in de publieke informatievoorziening over het ruimtelijke erfgoed dat Tilburg rijk is.

DebatStad

In het overlegplatform Tilburg Debatstad houden de partners elkaar informeel op de hoogte van de debatagenda in Tilburg. Daarnaast wordt kennis uitgewisseld over de opzet en uitvoering van publieke debatten. Partners worden gevraagd en ongevraagd voorzien van kritische reflectie op activiteiten. CAST, Milieucafé, Wereldpodium, Academic Forum, Cultureel Café en Science Café vormen het hart van Tilburg Debatstad. Zij organiseren, mogelijk in samenwerking met de overige partners ook een eigen programma. Deze overige platformpartners zijn Brabants Dagblad, Bibliotheek Midden-Brabant, Cicero, Cultureel Café, ROC Debatkuip, Tilburg in Dialoog en SchuimT.

CASTvrienden

CAST heeft een vaste schare vrienden die de stichting ieder jaar met een klein bedrag ondersteunt . Als dank organiseert CAST ieder jaar een speciale Vriendenactiviteit. Op 16 maart bezochten de Vrienden van CAST De Lange Akker in Berkel-Enschot. Landhuis De Lange Akker kent een lange geschiedenis: In 1920 is het gebouwd in opdracht van textielabrikant Swagemakers. Een deel van De Lange Akker is een Rijksmonument. Ruud van Aerde en Elles Borgert van AERDE BORGERT ARCHITECTEN realiseerden in 2017 57 wooneenheden in twee appartementenvleugels. Zij vertelden over de achterliggende gedachte van hun ontwerp en verzorgden een rondleiding over het terrein en namen de Vrienden mee in een aantal appartementen.

4. Tot slot

Organisatiestructuur met bestuursleden

Bestuurssamenstelling 2018

drs. Frits Horvers, voorzitter
ir. Meggie Bessemans, secretaris
ir. Rob Keijzer, penningmeester
ing. Peter Blankenstein
mevr. Anita de Haas
ir. Anna Vos
ir. Anneke Vervoort

CAST team

Henriëtte Sanders, MA, programmamaker
Myrthe Breukink, MSc, programmamaker
Inge Ceulen Wolfs, bureaumedewerker

Colofon

Tekst en redactie: CAST (Henriëtte Sanders, Myrthe Breukink, Inge Ceulen Wolfs)
Grafisch ontwerp: Marieke van der Schaar
Fotografie: Willie-Jan Staps

CAST dankt de partners, sprekers, gespreksleiders, ondersteunende partijen en vooral de deelnemers en belangstellenden die de activiteiten van CAST kleur hebben gegeven. In het bijzonder gaat onze dank en waardering uit naar sponsoren, subsidiënten en begunstigers zonder wie CAST zijn rol niet kan vervullen. Ultimo 2017 waren dit:

Subsidiënten: Gemeente Tilburg | Stimuleringsfonds Creatieve Industrie

Hoofdsponsors: Bedaux de Brouwer Architecten | BPD Ontwikkeling BV | Casade | TBV Wonen | Tiwos | Van de Ven Bouw en Ontwikkeling Tilburg | WonenBreborg | Bouwgroep Van der Weegen

Sponsors: 't Heem | Heerkens Van Bavel Bouwgroep | De Architectenwerkgroep Tilburg | Remmers Bouwgroep

Begunstigers: Aannemersbedrijf J.A. van Gisbergen | Adviesbureau Markslag Beljaars | Adviesbureau Vekemans | De Kok Bouwgroep | Francine Broos Interieurarchitecten | H-KWADRAAT Architectuur | HONK | Hoogspoor Design Light | Lavertuur Planontwikkeling | Makelaardij Hans van Berkel | Prince Project Management Bureau | Van Asten Doomen Architecten | Van Esch | PANplus architectuur | DW Investments b.v. | Krens Ten Brinke Projectontwikkeling BV | Bouwbedrijf André Doevendans bv | edith kolkman stedenbouw | landschap